

1. dokumentum

„A macedóniai válság. A Balkán Bizottság bemutatja a következő összefoglalót a közel-keleti helyzetről” (pamflet) (1903)

A Balkán Bizottság. Elnök: James Bryce,¹ a vezető bizottság elnöke: Mr. Noel Buxton, pénztáros: P. W. Wilson,² titkár: R. A. Scott-James³

„A macedóniai válság”

A felelősséget, amelyet Anglia világosan magára vállalt Törökország kormányzásával kapcsolatban, már kifejtették vezető államférfiak az elmúlt fél évszázad során írásaikban és beszédeikben. A néhai Argyll herceg⁴ szerint „Nagy-Britannia a jelen század második negyede óta a keleti kérdésben többé-kevésbé állandó politikát folytat [...]. Ez pedig Törökország megóvásának a politikája, azzal a szándékkal, hogy megállítsák Oroszország kizárólagos és veszélyes dominanciáját Európa keleti részében.”

Az 1876-os bolgár mézárítások miatt kitört háború végén az Oroszország és a szultán között 1878-ban megkötött San Stefanó-i béke messze nagyobb területtől fosztotta meg a törököket, mint amit Macedóniának nevezünk, és amit az új Bolgár Fejedelemség részévé tett. Nagy-Britannia tiltakozott e szerződés ellen, minthogy az túlságosan meggyengítette volna Törökországot. A brit kormány álláspontját Lord Beaconsfield⁵ Nagy-Britannia megbízottjaként juttatta

¹ James Bryce (1838–1922) brit jogtudós, történész és liberális politikus. A balkáni keresztények és az örmények érdekében több agitációban is részt vett a 19. század utolsó harmadától. 1907–1913 között Nagy-Britannia washingtoni nagykövete.

² Philip Whitwell Wilson (1875–1956) liberális politikus és újságíró. 1906–1910 között St. Pancras South körzet parlamenti képviselője, 1910 után a *Daily News* napilap parlamenti tudósítója.

³ Rolfe Arnold Scott-James (1878–1959) újságíró és irodalomkritikus, 1902–1912 között a *Daily News* irodalmi rovatának szerkesztője.

⁴ George John Douglas Campbell (1823–1900) brit liberális politikus.

⁵ Benjamin Disraeli (1804–1881) konzervatív politikus, Nagy Britannia miniszterelnöke 1868-ban és 1874–1880 között.

kifejezésre a berlini kongresszuson előadott beszédében. Mint mondta, „a háború eseményei és különösen a San Stefanó-i egyezmény elhitette a görög néppel, hogy végre elérkezett Törökország feldarabolásának ideje. Ez a hit csupán a görögökre korlátozódott. Ez azonban teljesen elhibázott volt, hiszen a brit politika célkitűzése, ahogy mindenkinek tudnia kellene, mindig is Törökország lehető legjobb megerősítése volt.”

A brit kormányzat elérte a berlini kongresszus összehívását, ott pedig azt, hogy a San Stefanó-i szerződést a berlini egyezmény váltotta fel, amely visszajuttatta török kézre Macedónia nagyobb részét (beleértve a jelenleg a felkelésben részt vevő körzeteket is). Nagy-Britannia kezdeményezésére a San Stefanó-i szerződést a berlini egyezmény váltotta fel, így az európai koncert vállalta magára közvetlenül azt a felelősséget, amely korábban Oroszországra hárult. A berlini egyezmény megalkotása során a nagyhatalmak elfogadták azt a kötelezettséget, hogy gondoskodnak a macedóniai keresztények jólétéről. A 23. cikkely értelmében biztosítva, hogy:

„A Fényes Porta vállalja, hogy lelkiismeretesen alkalmazza Kréta szigetén az 1868-as »Szerves Törvényeket« a jogosnak tartott módosításokkal.

A helyi körülményekre szabott hasonló törvények, kivéve a Kréta számára adományozott adómentességet, bevezetésre kerülnek európai Törökország más részeiben is, amelyekhez a jelen szerződés nem biztosított külön szervezetet.

A Fényes Porta különleges bizottságokat hatalmaz fel arra, hogy előkészítsék az új törvények részleteit az egyes tartományokban, amely [bizottságokban] a helyieket [native elements] nagymértékben képviseltetni kell.

Az ezekből a munkákból származó szervezeti kérdésekre vonatkozó tervezeteket a Fényes Portának kell benyújtani vizsgálatra, amely, mielőtt kihirdetné a törvényeket, egyeztet a Kelet-Ruméliában felállított Európai Bizottsággal.”

Az ebből eredő kötelezettséget egy-két kivételtől eltekintve ismétlődően semmibe vették. Különösen Anglia népe és még annak kormányai is, úgy tűnik, elfelejtették, hogy a balkáni kérdés talán már régen megoldódhatott volna, ha nem lett volna ez az „irigy kutyá” politikája ennek az országnak. Így mindenesetre tökéletesen világos, hogy Macedónia török uralom alatt maradása és vele együtt az azóta szüntelen elnyomásért és a jelenleg is tartó mézszárlásokért a

felelősség elsősorban Nagy-Britanniát terheli. Nem csupán joga, hanem komoly kötelessége, hogy megtegyen minden hatalmában álló lépést a jelenleg folyó küzdelem megállítására és a béke és a rend biztosítására Macedónia nyomorúságos lakói számára.

Sok-sok éve a nagyhatalmak formálisan és morálisan is indokolatlan beavatkozhattak volna közvetlenül, mint ahogy az világos a berlini egyezmény 62. cikkelyének alábbi részleteiből:

„Az Oszmán Birodalom egyetlen más területén sem lehet a vallási különbözőséget felhozni egyetlen személy ellen sem, amely alapján kizárják polgári és politikai jogainak gyakorlásából vagy alkalmatlanná válna arra, továbbá közhivatalok és tisztségek viselésére, vagy a különböző iparok és szakmák gyakorlására.

Minden személynek a vallásától függetlenül lehetővé kell tenni, hogy a törvényszékek előtt tanúskodhasson.

A Nagyhatalmak törökországi diplomáciai és konzuli képviselőik általi hivatalos védelem jogát elismerik mind a fent említett személyek esetében (egyházi személyek, zarándokok, szerzetesek), mind a hozzájuk tartozó vallási, jótékonyági és más intézmények esetében a Szentföldön és más helyeken.”

Ezen cikkelyek állandó megsértését újra és újra jól bemutatják a konzulok, az országban lakó [külföldiek], utazók és a hírlaptudósítók által készített jelentések.

Macedóniát vilajetekre osztották fel, amelyeket *válik* kormányoznak, akiknek a beosztottjait a szultán nevezi ki. A központi kormányhoz való fellebbezés jogának birtoklása révén ezek a hivatalnokok gyakorlatilag mentesülnek minden egyéb ellenőrzés alól. A fizetésük, amely névleg magas, ritkán kerül kifizetésre. Így a vidéki kormánytisztviselők rákényszerülnek, hogy az adózás profitjából, kenőpénz elfogadásából és válogatás nélküli fosztogatásokból éljenek. Az adózás fő terhe a keresztény parasztságra hárul, amely a mohamedánok által nem fizetett fejadót fizet. A gyümölcsfákat gyakran kivágják, mert a rájuk kiszabott adó miatt nem éri meg megtartani őket. A tized eufemizmus az aratásra kiszabott adóra, amelynek értékét a gátlástalan adóberlő önkényesen állapítja meg. Ha a földműves a kiszabott mennyiségből egy jöttányit vagy egy darabot is [kihagy], akkor rá lesz kényszerítve, hogy nem a taposómalomban, hanem a hasonlóan nehéz útjavítási munkálatokra küldjék, noha az utak soha nem javulnak. A bíróságokon nem lehet fellebbezni, mivel egy keresztény által bemutatott bizonyítékot soha nem vesznek

figyelembe, és végül a leggazdagabb nyer. A nagy része annak, amit megmentenek az adóbérlőtől, a földesúrhoz kerül, akit nem korlátoz semmilyen papíron lévő megegyezés, a föld terményeinek felét követeli magának, és nem riad vissza bármilyen brutalitástól, hogy biztosítsa a meghatározatlan szolgáltatások behajtását. A vidéki örök rendszeres járadékot követelnek, akik maguk is kimondhatatlan gaztetteket követnek el protezsáltjaikon, noha [éppen] a keresztényeket kellene védeniük a valódi [unofficial] útonállóktól. Röviden, mivel a macedóniai keresztények híján vannak a megfelelő eszközöknek, hogy megvásárolják a biztonságukat, folyamatos prédái a hatósági pénzbehajtóknak, a fosztogató földesuraknak és a megzabolázhatatlan katonaságnak. Bármilyen gaztett büntetlen marad, amit egy török követ el egy keresztény ellen. Az általános létbizonytalanságtól, a stagnálástól és a gazdasági nyomorúságtól a muszlim parasztság is egyaránt szenved. Csupán egy kis uralkodó kaszt találja meg a számítását ebben a rossz kormányzásban. Ilyenek a mindennapi állapotok Macedóniában béke idején.

A múlt év folyamán a feszültség a tetőfokára hágott. A nagyhatalmak által magukra hagyott bolgár macedóniaiak önmaguk között találták meg bajnokaikat. A Macedóniai Bizottság szervezetének helyi bizottságai és fegyveres bandáinak tevékenysége pedig az ártatlan keresztényekre vonta a bírók és csendőrök bosszúját. Az Oroszország és Ausztria által ezen a ponton követelt reformok kiválóak lennének, amennyiben létezne bármilyen komoly kísérlet, hogy életbe léptessék őket. Ilyen nem történt. A gyanúsítottakat a törökök letartóztatták, a falusiakat pedig kardélre hányták, és a szokásos anarchia győzedelmeskedett a szervezett mérsárlás minden tüzével és kardcsapásával. A teljesen jogos felkelés végül kitört, és vitán felül áll, hogy sok ezer, a felkelésben részt nem vevőt barbár módon lemészároltak. A szerencsétlen emberek jogosan kiáltanak Európa közbelépéséért.

Amennyiben szükség lenne sikeres precedensekre, két egyértelműen hasonló eset jöhet szóba: Libanon esete 1860–61-ben és Krétáé 1897-ből. Libanonban a maroniták felkelést robbantottak ki hagyományos ellenségeik, a drúzok ellen, akik élvezték Törökország támogatását elképesztő követeléseikben. [A maroniták] így hátborgató mérsárlásoknak lettek kitéve. Franciaország és Anglia beavatkozása és a többi nagyhatalom képviselőjének jóváhagyása egy keresztény kormányzó vezette független szandzsák létrehozásához vezetett, akinek rendelkezésére állt a vidékről toborzott rendőrség és

katonaság is. 1861 óta a libanoni kereskedelem és mezőgazdaság virágzik, a lakosság békében él és a népesség megkétszereződött. A teljes élet- és tulajdonbiztonság, úgy tűnik, György herceg Kréta kormányzójává való kinevezésének köszönhető. A macedóniai képviselők egy egyedülállóan mérsékelt nyilatkozatban nem követeltek többet, mint hasonló bánásmódot, ami azonnal megszüntetné az európai békére leselkedő veszélyt.

Senki nem tagadta, illetve tagadhatja Anglia morális felelősségét. Nem csupán joga, de kötelessége is megtenni minden hatalmában álló lépést, amivel véget vethet a rémisztő állapotoknak. Nincs olyan közvetlen érdeke a rendezésben, mint Ausztriának és Oroszországnak, és nem is javasoljuk, hogy cselekedjen önállóan, de törekednie kellene arra, hogy rábírja a többi nagyhatalmat, hogy hozzájáruljanak a tervezethez, amely biztosítani fogja ezen tartományok felszabadulását jelenlegi nyomorúságos állapotukból. Oroszország és Ausztria, elismervén a török kormányzat hiányosságait, maguk vázoltak fel egy tervezetet, de elmulasztották biztosítani a gépezetet, amely hatalyba helyezi azt. Anglia, mint a berlini egyezmény elsődleges aláírója, bőségesen fel van hatalmazva arra, hogy a többi nagyhatalomhoz forduljon az azonnali közös fellépés érdekében. Arra kellene kérni őket, hogy egyesüljenek a török csapatok Macedóniából való visszavonásának követelésében, európai kormányzó kinevezésében, akinek a teljes irányítása alatt áll a polgári és katonai adminisztráció. Valamint a csendőrség felállításában, amelyet európai tisztek vezényelnek. Franciaország és Olaszország valószínűleg támogatna egy ilyen politikát, míg Oroszország és Ausztria nem állhat ellen annak anélkül, hogy beismernék a saját követeléseik őszintétlenségét és anélkül, hogy ne növelnék a veszélyét a háborúnak, mint végső lehetőségnek. Ha Nagy-Britannia kifejti álláspontját és a közös cselekvés politikáját javasolja, akkor megteszi az első és nyilvánvaló lépést, és valószínűleg bírn fogja Franciaország és Olaszország kormányainak és népeinek támogatását is.

Am ha a dolgok félremennek, és addig várnak, amíg a népességet lemészárolják, fajrokonaik nem maradhatnak tovább tétlenek, ami tízszeresére növeli az európai konfliktus [conflagration] lehetőségét.

Bármely párthoz tartozó személyek vagy azok, akik nem vesznek aktívan részt a politikában, de úgy érzik, ez olyan ügy, amiért az emberség és az igazságosság azonnali lépésekért kiált, meghívjuk őket, hogy kifejezzék egyetértésüket és csatlakozásukat.